



LIETUVOS RESPUBLIKOS KONKURENCIJOS TARYBOS VEIKLOS POVEIKIO VERTINIMAS: TIESIOGINĖ IR NETIESIOGINĖ NAUDA VARTOTOJAMS 2017 m.

I. Jvadas

1. Pagrindinė Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos (toliau – Konkurencijos taryba) funkcija yra Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo (toliau – Konkurencijos įstatymas) laikymosi priežiūra ir konkurencijos politikos įgyvendinimas Lietuvoje. Vykdydama konkurencijos užtikrinimo rinkoje funkciją ir savo veikloje vadovaudamasi naudos vartotojams kriterijumi, Konkurencijos taryba tuo pačiu atneša ekonominę naudą vartotojams. Be to, Konkurencijos taryba vykdo Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo (toliau – Reklamos įstatymas) priežiūrą bei prižiūri, ar ūkio subjektai laikosi klaidinančios ir neleistinos lyginamosios reklamos draudimų. Ši priežiūra taip pat atneša naudos vartotojams.

2. 2017 m. Konkurencijos taryba jau aštuntą kartą vertina atnešamą naudą vartotojams (pirmasis vertinimas atliktas už 2010 m.). Šiuo dokumentu visuomenei pristatoma Konkurencijos tarybos veikla atnešama nauda. Jis yra išorinės atskaitomybės dalis, kurio pagrindu visuomenė gali vertinti institucijos veiklą ir vartotojams atnešamą naudą. Be to, j žemiau išdėstytus principus ir galimą naudą Konkurencijos taryba atsižvelgia, vykdydama savo veiklą, kai sprendžia, ar tikslinga pradėti vieną ar kitą tyrimą, turėdama siekį atlikti prioritetinius tyrimus¹, atnešančius kuo daugiau naudos vartotojams.

3. Vertinimą atlieka pati Konkurencijos taryba, atsižvelgdama į metodologiją, kurią pasiūlė Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (toliau – *OECD*) konkurencijos institucijoms kaip tarptautinę gerąją praktiką. Poveikį vartotojams Konkurencijos taryba vertina iškart po sprendimo priėmimo, remdamasi byloje esančiais duomenimis ir prielaidomis apie tikėtiną Konkurencijos tarybos sprendimų poveikį. Šie vertinimai rodo laukiamą *ex-ante* tiesioginę naudą vartotojams ateityje, o ne sprendimų efektyvumo *ex-post* vertinimą praktikoje. Taikomos prielaidos ir naudos vertinimai yra konservatyvūs. Nauda apima sutaupymus, kurie atitenka vartotojams dėl Konkurencijos tarybos priimtų sprendimų, kuriais nutraukiami antikonkurenciniai karteliai, piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi, uždraudžiamos koncentracijos arba jos leidžiamos su įsipareigojimais (pakeitimais). Tačiau tiesioginės naudos vertinimai neapima platesnių Konkurencijos tarybos darbo aspektų. Pvz., juose neatsispindi Konkurencijos tarybos darbas šalinant konkurencijos apribojimus, sukeliamus viešojo administravimo subjektų, švietėjiška ir prevencinė Konkurencijos tarybos veikla keliant konkurencijos kultūrą visuomenėje. Vertinimuose neatsižvelgiama į Konkurencijos tarybos sprendimų atgrasymo poveikį, į sprendimų poveikį darbo našumui, kuris išauga padidėjus konkurencijai rinkoje.

4. Poveikio vertinimas apima tiesioginę ekonominę naudą vartotojams, o paskirtos (surinktos) baudos sudaro netiesioginę naudą. Vertindama savo veiklos, vykdančią Konkurencijos įstatymo priežiūrą, poveikį Konkurencijos taryba vadovavosi konservatyviomis prielaidomis, nustatytomis *OECD* Gairėse, skirtose padėti konkurencijos institucijoms įvertinti atnešamą naudą

¹ Žr. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos veiklos prioriteto įgyvendinimo principų aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2012 m. liepos 2 d. nutarimu Nr. 15-89.

virtotojams². Be to, Konkurencijos taryba atliko ir savo veiklos, prižiūrint Reklamos įstatymą, poveikio vertinimą, pasinaudodama savo sukurta metodika.

5. Konkurencijos tarybos veiklos poveikio, vykdamas tiek Konkurencijos įstatymo, tiek Reklamos įstatymo priežiūrą, metodika (toliau – Metodika) pateikiama šio dokumento Priede.

II. Konkurencijos tarybos naudos virtotojams, sukurtos 2017 m., apibendrinimas

6. Konkurencijos tarybos sukurta nauda 2017 m. buvo skaičiuota pirmiausia remiantis konkrečių bylų duomenimis ir, jei šių duomenų nepakanka, *OECD* Gairėse siūlomomis apyvartos, kainų padidėjimo ir trukmės reikšmėmis.

7. Išanalizavus Konkurencijos tarybos sprendimus, priimtus 2017 m., tiesioginė nauda buvo apskaičiuota šiais atvejais: *Tecnoss Dental/ Implamedica* susitarime dėl minimalių kainų palaikymo (2017 m. spalio 30 d. nutarimas Nr. 2S-9 (2017)); *Mados ambasada* ir kt. susitarime dėl matavimosi mokesčio (2017 m. spalio 30 d. nutarimas Nr. 2S-8 (2017)); taip pat *Rimi Lietuva* probleminėje koncentracijoje įsigyjant *Palink* ir įgyjant jos vienvaldę kontrolę (2017 m. spalio 18 d. nutarimas Nr. 1S-108 (2017)).

8. Kita vertus, tiesioginės naudos neatnešė kiti identifikuoti susitarimai viešuosiuose pirkimuose, kuriuose konkursai buvo įvykę iki Konkurencijos tarybos sprendimo, o tai reiškia, kad Konkurencijos tarybos tyrimas neturėjo įtakos kainų sumažinimui. Netiesioginę naudą šiais atvejais sudarė paskirtos baudos.

9. Kaip įprasta, buvo atlikti atitinkami pakeitimai (patikslinimai) ankstesnių metų naudos skaičiavimuose pagal 2017 m. priimtus teismų sprendimus (kuriais, pavyzdžiui, buvo sumažintos baudos, taip pat įtrauktos sumokėtos palūkanos po teismų sprendimų įsigaliojimo).

Tiesioginė nauda

10. Metodikos pagrindu atlikti skaičiavimai parodė, kad tiesioginė ekonominė nauda, kurią gavo virtotojai dėl Konkurencijos tarybos veiklos tiriant ir išaiškinant ūkio subjektų kartelius ir kitokio pobūdžio konkurenciją ribojančius veiksmus vien tik per 2017 m. sudarė 34,5 mln. eurų, o tiesioginė nauda per trejų 2015 – 2017 metų laikotarpį vidutiniškai sudarė 18 mln. eurų per metus. Ją lėmė išaiškinti draudžiami susitarimai ir koncentracijų priežiūra, kurios eigoje nustatyti konkurencijos apribojimai buvo pašalinti, ūkio subjektams prisiimant įsipareigojimus arba iš viso atsisakant ūkio subjektų susijungimo.

Netiesioginė nauda. Baudos

11. Nagrinėjamu 2015–2017 m. laikotarpiu Konkurencijos tarybos nutarimais dėl konkurenciją ribojančių ūkio subjektų susitarimų, dėl pažeidimų koncentracijose bei klaidinančios ar neleistinos lyginamosios reklamos ūkio subjektams buvo iš viso paskirta vidutiniškai beveik 13 mln. eurų baudų per metus. Netiesioginė nauda dėl Konkurencijos tarybos sprendimų atgrasomojo poveikio konkurencijos apribojimų atvejais nuo 2017 m. nebevertinama dėl tokių vertinimų patikimumo stokos³.

² *OECD Guide for Helping Competition Authorities Assess the Expected Impact of their Activities*, April 2014, <http://www.oecd.org/daf/competition/Guide-competition-impact-assessmentEN.pdf>, žiūrėta 2018 03 30.

³ Tačiau anksčiau apskaičiuota netiesioginė nauda dėl atgrasymo 2015–2016 m. neperskaiciuota, ji įtraukta į 2015–2017 m. naudos vidurkį.

Visa nauda (tiesioginė ir netiesioginė)

12. Visa nauda (tiesioginė + netiesioginė) vien tik per 2017 m. sudarė 47,9 mln. eurų, o visa nauda (tiesioginė + netiesioginė) per 2015–2017 m. vidutiniškai sudarė 65,9 mln. eurų per metus.

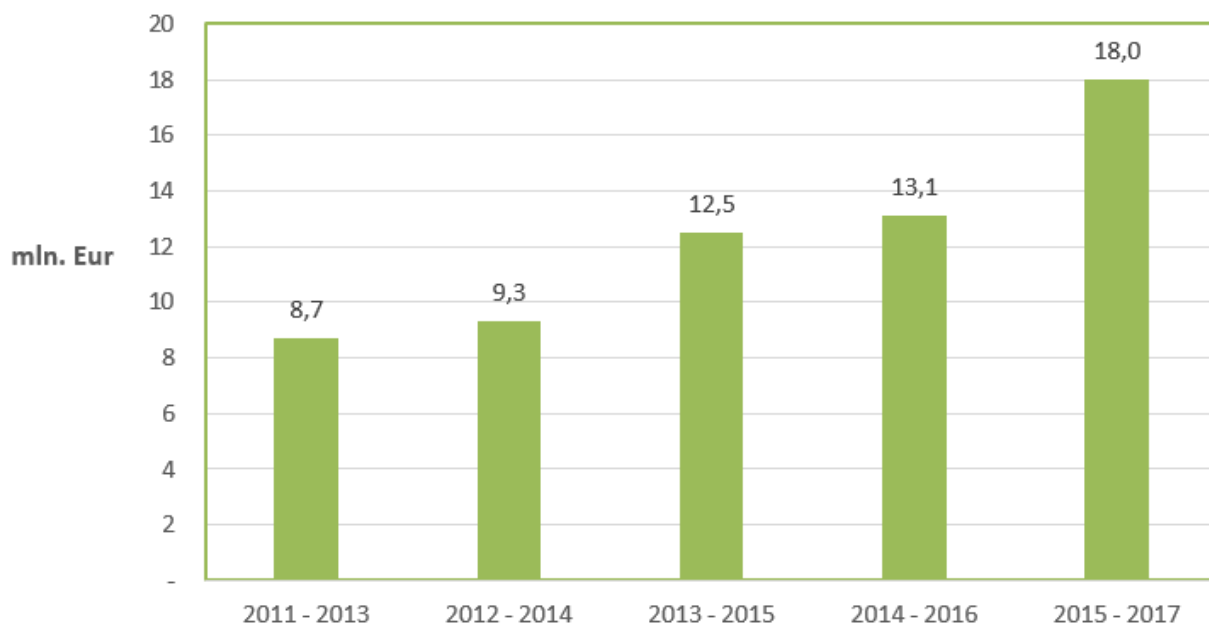
Naudos palyginimas su KT biudžetu

13. Kaip matyti iš aukščiau pateiktų naudos skaičiavimų, kurie buvo atlikti remiantis konservatyviomis taisyklėmis ir prielaidomis, Konkurencijos tarybos atnešta tiesioginė nauda vartotojams per trejus veiklos metus – nuo 2015 iki 2017 m. – sudarė vidutiniškai 18 mln. eurų per metus. Palyginus šią sumą su Konkurencijos tarybos vidutiniu 2015–2017 m. biudžetu – 1,8 mln. eurų, matyti, kad tiesioginė Konkurencijos tarybos veiklos atnešama nauda vartotojams viršijo institucijos metinį biudžetą 10 kartų.

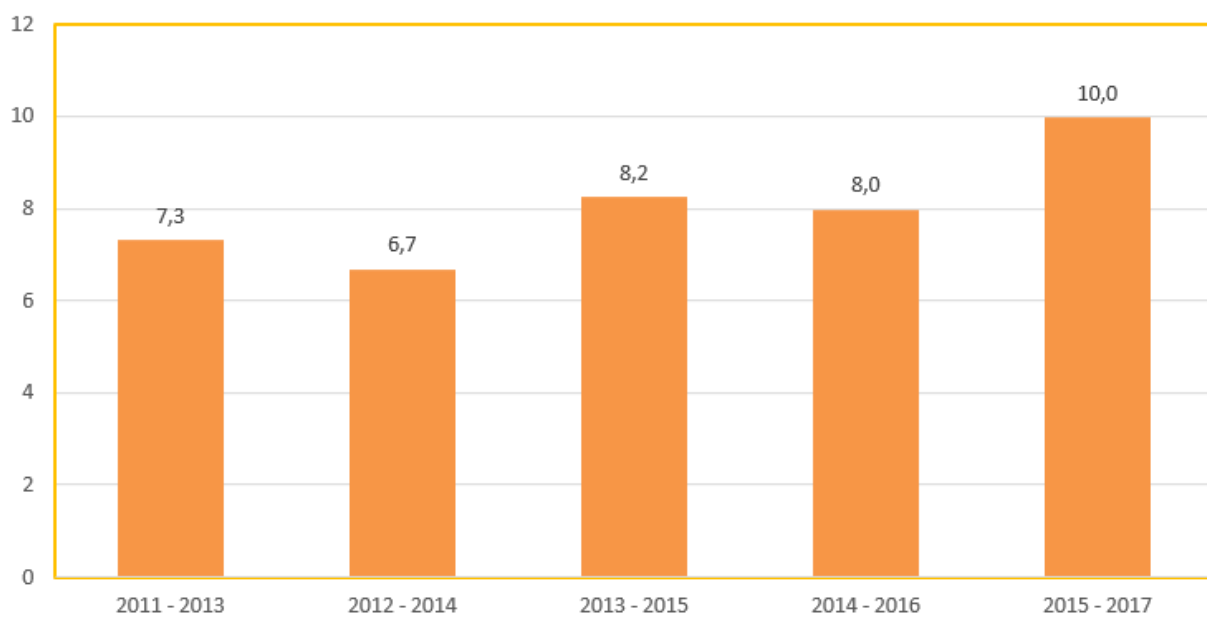
14. Jei šį santykį skaičiuotume įtraukę ir tiesioginę naudą, ir baudas bei atgrasomąjį poveikį, jis padidėtų apie 3,7 karto.

15. Šie skaičiai rodo, jog Konkurencijos tarybos vykdoma veikla atneša tiek tiesioginę, tiek ir netiesioginę naudą vartotojams, o šios naudos, apskaičiuotos naudojant konservatyvią vertinimo metodiką, apimtis nuo 10 iki keliasdešimties kartų viršija Konkurencijos tarybos metinį biudžetą (žr. grafikus žemiau).

Vidutinė metinė tiesioginė nauda, mln. Eur



Vidutinis naudos santykis su Konkurencijos tarybos biudžetu



PRIEDAS

Veiklos poveikio vertinimo metodika

Poveikio analizės apimtis ir prielaidos

1. Konkurencijos tarybos veiklos teigiamas poveikis vartotojams pasireiškia keliais aspektais:

- nutraukiami konkurenciją ribojantys ar iškraipantys veiksmai, taip pat klaidinančios ar neleistinos lyginamosios reklamos skleidimas bei išvengiama būsima žala vartotojams, kuri būtų padaryta, jei Konkurencijos taryba nebūtų nutraukusi antikonkurencinių veiksmy arba klaidinančios ar neleistinos lyginamosios reklamos skleidimo;
- paskiriamos atitinkamos baudos, siekiant individualaus bei bendrojo atgrasomojo poveikio;
- išauga visuomenės informuotumas dėl Konkurencijos tarybos vykdomo informavimo bei konsultavimo konkurencijos teisės ir klaidinančios bei neleistinos lyginamosios reklamos klausimais;
- dėl sustiprėjusios konkurencijos atsiranda teigiamas poveikis ekonominiam augimui ir technologinei pažangai ir kt.

2. Atliekant poveikio vertinimą, nagrinėjami tik pirmieji du iš aukščiau išvardintų aspektų. Pirmiausia Konkurencijos taryba vertina ir daugiausia dėmesio skiria tiesioginei ekonominei naudai vartotojams⁴, atsiradusiai dėl Konkurencijos tarybos priimtų sprendimų⁵. Be to, vertinama ir netiesioginė nauda, kurią atspindi per nagrinėjamą laikotarpį paskirtos baudos⁶.

3. Šiame dokumente visa apimtimi vertinama Konkurencijos tarybos veiklos vartotojams atnešama nauda šiose institucijos veiklos srityse:

- konkurenciją ribojančių susitarimų priežiūra;
- piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi priežiūra;
- koncentracijų priežiūra;
- klaidinančios ir neleistinos lyginamosios reklamos priežiūra.

4. Konkurencijos tarybos veiklos poveikio vertinimas neapima visos Konkurencijos tarybos veiklos. Jame nėra vertinama nauda vartotojui, kuri atsiranda:

- dėl konkurenciją ribojančių viešojo administravimo subjektų veiksmy draudimo įgyvendinimo;

⁴ Tiesioginė ekonominė nauda kildinama iš to, kad po Konkurencijos tarybos sprendimo dėl pažeidimo ir veiksmy nutraukimo kainos padidėjimas pašalinamas arba kainų padidėjimas išvis neįvyksta. Ši nauda neapima pinigine išraiška išreikšto prekių ir paslaugų kokybės pagerėjimo bei sutaupyto laiko, taip pat išaugusio prekių ar paslaugų pasirinkimo.

⁵ Preziumuojama, jog teismine tvarka nepanaikinti Konkurencijos tarybos sprendimai yra pagrįsti ir galiojantys. Jei, paskelbus dokumentą, Konkurencijos tarybos sprendimas būtų panaikintas ar pakeistas teismo tvarka, dokumente pateikti rezultatai bus atitinkamai perskaičiuoti kitą kartą skelbiant Konkurencijos tarybos veiklos vertinimo rezultatus. Naudos vertinimas nelaukiant galutinio teismo sprendimo sudaro galimybes tiksliau įvertinti teigiamą poveikį. Šios prezumpcijos yra laikomasi ir tarptautinėje praktikoje.

⁶ Konkurencijos tarybos veiksmy atgrasomasis poveikis, išreikštas pinigine išraiška, nuo 2017 m. nebevertinamas dėl patikimų prielaidų stokos.

- dėl Lietuvos Respublikos mažmeninės prekybos įmonių nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymo⁷;
- dėl konkurencijos kultūros sklaidos tarp verslo atstovų ir valdžios institucijų.

Dėl šių priežasčių šiame dokumente pateikiamas naudos galutiniams vartotojams vertinimas, kiek tai susiję su Konkurencijos tarybos veiklos apimtimi, yra laikytinas konservatyviu⁸.

5. Visos šiame dokumente naudojamos bendrosios ir su konkrečia byla susijusios prielaidos taip pat yra konservatyvios. Kadangi naudos vertinimo metodika yra pagrįsta turimais byloje įrodymais ir/arba konservatyviomis prielaidomis, tai lemia, jog apskaičiuota naudos apimtis vargu ar gali būti mažesnė nei šiame dokumente pateikiamas rezultatas.

6. Siekiant išvengti bet kokios neigiamos įtakos baudų skyrimo procesui ir atsižvelgiant į tai, jog vartotojai nėra tiesioginiai ekonominės naudos, atsirandančios ūkio subjektams sumokėjus baudą į valstybės biudžetą, gavėjai, baudos nėra įtraukiamos į tiesioginės Konkurencijos tarybos veiklos naudos vartotojui skaičiavimą, o yra pateikiamos atskirai (kaip netiesioginė nauda).

7. Be to, užtikrindami, kad svyravimai, galintys atsirasti dėl skirtingo Konkurencijos tarybos vykdomų tyrimų masto bei trukmės, nedarytų įtakos vertinimo rezultatams, pateikiame pastarųjų trejų kalendorinių metų vidutinius rezultatus. Tai padeda išsamiau įvertinti Konkurencijos tarybos atneštą naudą vartotojams per ilgesnį laikotarpį, išvengiant rodiklių svyravimų atskirais metais.

8. Šiame dokumente neteikiama su konkrečiais tyrimais ar bylomis susijusi informacija, kai tokia informacija gali būti laikoma komercine paslaptimi ir turi būti saugoma įstatymų nustatyta tvarka.

9. Siekiant kiekybine išraiška įvertinti Konkurencijos tarybos tyrimų poveikį (nepriklausomai nuo to, ar vadovaujantis konkurencijos teisės taisyklėmis konkretaus pažeidimo konstatavimui buvo būtina įvertinti poveikį rinkai), šiame dokumente yra remiamasi tyrimo metu surinkta informacija. Tais atvejais, kai tyrimo metu surinkti duomenys nėra tinkami kiekybiškai įvertinti veiklos poveikį, Konkurencijos taryba vadovaujasi *OECD* Gairėmis, skirtomis padėti konkurencijos institucijoms įvertinti atnešamą naudą vartotojams⁹.

10. Būsimos žalos vartotojams, kuri būtų padaryta, jei Konkurencijos taryba nebūtų savo įsikišimu nutraukusi antikoncepcinių veiksmų arba nebūtų nutraukusi klaidinančios ar neleistinos lyginamosios reklamos skleidimo, apskaičiuotos reikšmės yra diskontuojamos 5,5 proc. socialine diskonto norma¹⁰.

⁷ Šiame dokumente nauda, tenkanti vartotojui, Konkurencijos tarybai kontroliuojant Lietuvos Respublikos mažmeninės prekybos įmonių nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymo laikymąsi, apima tik nagrinėjamu laikotarpiu paskirtas baudas.

⁸ Šiame dokumente „konservatyvus“ reiškia atsargų požiūrį, kuris užtikrina, kad gauti rezultatai yra žemutinėse įvertinimo ribose, nes jie apskaičiuojami taikant nuosaikias taisykles.

⁹ *OECD Guide for Helping Competition Authorities Assess the Expected Impact of their Activities*, April 2014, <http://www.oecd.org/daf/competition/Guide-competition-impact-assessmentEN.pdf>, žiūrėta 2018 03 30.

¹⁰ Socialinė diskonto norma (SDN) atskleidžia visuomenės požiūrį į ateities naudą ir sąnaudas, parodo visuomenės pasiryžimą atidėti vartojimą šiandien dėl vartojimo rytoj (ateityje). Atsižvelgdama į ilgalaikį ekonominį augimą ir prioritetinius terminus, Europos Komisija siūlo orientacinę 5,5 proc. socialinę diskonto normą konvergencijos siekiančioms šalims, kurios nėra oficialiai nustačiusios socialinės diskonto normos valstybės lygmeniu, žr. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/cost/guide2008_en.pdf, žiūrėta 2018 03 30; http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/cpva/failai/Leidiniai/CPVA_metodinis_leidiny_1.pdf, p. 55, žiūrėta 2018 03 30.

11. Tais atvejais, kai tyrimo objektu esanti problema yra priešrovinėje rinkoje¹¹ ir poveikį tiesiogiai jaučia pasrovinėje rinkoje¹² veikiantys ūkio subjektai (pvz., mažmenine prekyba užsiimantys ūkio subjektai), laikoma, kad kainų poveikis visa apimtimi daro įtaką ir galutiniams vartotojams. Ši prielaida nėra taikoma tik tais atvejais, kuomet tyrimo metu surinkta pakankamai šių prielaidą paneigiančių įrodymų. Priešingu atveju konkrečios naudos, tenkančios galutiniam vartotojui, apskaičiavimas reikalautų papildomo tyrimo, kurio sąnaudos būtų neadekvačiai didelės. Taigi, pavyzdžiui, pašalinus pažeidimą ir sustiprėjus konkurencijai tarp didmenine prekyba užsiimančių ūkio subjektų, laikoma, kad žemesnės didmeninės kainos lemia ir žemesnes mažmenines kainas, ir todėl tai yra laikoma tiesiogine nauda galutiniams vartotojams.

1. Tiesioginis Konkurencijos tarybos veiklos poveikis vartotojams

1.1. Karteliniai susitarimai

12. Siekdama išlaikyti konkurenciją rinkoje ir taip užtikrinti vartotojams galimybę rinktis iš įvairesnių, kokybiškesnių ir pigesnių prekių, Konkurencijos taryba, vadovaudamasi Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio nuostata, išaiškina ir įpareigoja nutraukti konkurenciją ribojančius susitarimus tarp ūkio subjektų, ypač kartelinius susitarimus. Pastarieji dažniausiai yra slapti susitarimai tarp konkuruojančių ūkio subjektų, kurie tarpusavyje derina veiksmus, siekdami nustatyti aukštesnes kainas, riboti gamybos apimtį ar pasidalinti rinkas arba vartotojus. Konkurencijos tarybos tyrimo objektas taip pat yra susitarimai tarp skirtinguose prekių tiekimo lygmenyse veikiančių ūkio subjektų (vertikalūs susitarimai) dėl perpardavimo kainų palaikymo ir kitokių konkurencijos ribojimų.

13. Šioje dalyje aprašyta pažeidimų vertinimo metodika yra naudojama vertinti Konkurencijos tarybos sprendimus, kuriuose buvo pripažinta, jog ūkio subjektai pažeidė Konkurencijos įstatymą, jiems paskiriant baudas arba ne. Siekiant užtikrinti skaičiavimų konservatyvumą bei atsižvelgiant į painių tokio pobūdžio tyrimų naudos vertinimą, atvejai, kuomet tyrimas buvo nutrauktas, ūkio subjektams priimant įsipareigojimus, nėra vertinami.

14. Metinis kartelio poveikis vartotojui (eurais) (a) apskaičiuojamas padauginus ūkio subjektų metinę apyvartą (pajamas) (t), kuriai įtaką turėjo nagrinėjamas kartelinis susitarimas, iš tokio pažeidimo nulemtu kainų padidėjimo masto (procentais) (p):

$$a = t * p \tag{1}$$

15. Visa nauda (eurais) (f) dėl tolesnio pažeidimo sustabdymo apskaičiuojama pagal formulę:

$$f = \sum_{s=1}^c \frac{a}{(1 + p)^s} \tag{2}$$

čia c – numanoma kartelio trukmė, nesant Konkurencijos tarybos įsikišimo;

¹¹Rinka, esanti ankstesniame produkto gamybos/distribucijos grandinės etape. Pvz., automobilių gamyba ir didmeninis platinimas yra priešrovinės rinkos automobilių mažmeninio pardavimo galutiniam vartotojui rinkos atžvilgiu.

¹²Rinka, esanti vėlesniame produkto gamybos/distribucijos grandinės etape. Pvz., automobilių mažmeninis pardavimas galutiniam vartotojui yra pasrovinė rinkos automobilių gamybos rinkos ir didmeninio platinimo atžvilgiu.

ρ – socialinė diskonto norma, kuria yra diskontuojamos visos būsimos sumos (5,5 proc.);
 s – žalos skaičiavimo atitinkamų metų numeris.

16. Konkurencijos tarybos veiklos poveikis, nustačius konkurencijos teisės pažeidimą viešųjų pirkimų atvejais, apskaičiuojamas pagal formulę:

$$f = K * \left(1 - \frac{1}{1 + \rho}\right) \quad (3)$$

čia f – nauda dėl pažeidimo sustabdymo;

K – mažiausia susitarusių ūkio subjektų pasiūlyta kaina (viešojo pirkimo vertė);

ρ – pasirinktas kainų padidėjimo mastas procentais.

Apyvarta (pajamos) (t)

17. Apskaičiuojant kartelio poveikį laikoma, kad kartelio poveikis pasireiškia tik tarp susitarusių įmonių susitarimo paveiktoje rinkoje, todėl skaičiavimams imamos tik susitarime dalyvaujančių ūkio subjektų bendrosios pajamos susitarimo rinkoje, t. y. nukenčia tik tie vartotojai, kuriuos tiesiogiai paveikia susitarimas, pvz., kurie perka iš kartelyje dalyvaujančių įmonių. Atkreiptinas dėmesys, kad tais atvejais, kuomet rinkoje yra kartelinis susitarimas, jis iš esmės suteikia galimybę pakelti kainas ir jame tiesiogiai nedalyvaujantiems ūkio subjektams, t. y. daro įtaką bendram kainų lygiui rinkoje. Visgi, atsižvelgiant į siekį pateikti konservatyvų Konkurencijos tarybos veikla atnešamos naudos vartotojui vertinimą, kartelyje nedalyvavusių ūkio subjektų apyvartos nėra vertinamos. Išimtis taikoma tais atvejais, kada yra aiškūs įrodymai, jog pakilo bendras kainų lygis rinkoje.

18. Bendrosiomis pajamomis susitarimo rinkoje laikomos tiesiogiai ar netiesiogiai su karteliu susijusios ūkio subjekto pajamos. Kai nėra duomenų apie ūkio subjekto susijusias pajamas, Konkurencijos įstatymo pažeidimų poveikis skaičiuojamas nuo bendrųjų ūkio subjekto pajamų, atitinkamai mažinant jas tais atvejais, kuomet kartelinio susitarimo dalyku esanti ūkio subjekto veikla nelaikoma pagrindine šio ūkio subjekto veikla.

Kainų padidėjimo mastas (p)

19. Turint pakankamai duomenų ir esant galimybei, kainų padidėjimo mastas karteliu atvejais yra apskaičiuojamas pasinaudojant tyrimo metu surinkta informacija. Tais atvejais, kuomet tyrimo metu nebuvo surinkta pakankamai duomenų apie kainų padidėjimo lygį, atsižvelgiant į *OECD* Gaires, tarptautinę gerąją praktiką, laikoma, kad kainų padidėjimas sudaro 10 proc. Konkurencijos taryba 10 proc. kainų pakėlimo prielaidą taiko ir viešuosiuose pirkimuose nustatytiems konkurentų susitarimams.

20. Tokia pati prielaida taikoma ir susitarimams, tiesiogiai nesusijusiems su kainų fiksavimu, rinkų pasidalinimu ar konkursinių pasiūlymų derinimu.

Trukmė (c)

21. Tikėtina kainų pakėlimo trukmė, nesant Konkurencijos tarybos įsikišimo, įvertinama remiantis tyrimo metu surinkta informacija. Tačiau atvejais, kai šios informacijos nepakanka įvertinimui, laikoma, vadovaujantis *OECD* Gairėmis, kad be įsikišimo toks draudžiamas susitarimas būtų trukęs dar trejus metus.

1.2. Piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi

22. Be konkurenciją ribojančių susitarimų, Konkurencijos taryba, vadovaudamasi Konkurencijos įstatymo 7 straipsnio nuostata, tiria ir baudžia ūkio subjektus už piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi atvejus, kada dominuojančią padėtį rinkoje užimantys ūkio subjektai savo vienašališkais veiksmais pažeidžia vartotojų interesus ar kitaip riboja konkurenciją.

23. Metinis piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi atvejo poveikis vartotojui (eurais) ir visa nauda (eurais) dėl tolesnio pažeidimo sustabdymo apskaičiuojama analogiškai kaip ir kartelių atvejais pagal aukščiau nurodytas (1) ir (2) formules, į jas įrašant atitinkamas reikšmes piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi atveju (žr. Priedo 14 ir 15 punktus).

Apyvarta (pajamos) (t)

24. Apskaičiuojant poveikį piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi atvejais, kur įmanoma, naudojamos tiesiogiai ar netiesiogiai su pažeidimu susijusiomis ūkio subjekto pajamomis. Kai nėra duomenų apie ūkio subjekto susijusias pajamas, Konkurencijos įstatymo pažeidimo poveikis skaičiuojamas nuo bendrųjų ūkio subjekto pajamų atitinkamai mažinant jas tais atvejais, kai pažeidimo dalyku esanti ūkio subjekto veikla nelaikoma pagrindine šio ūkio subjekto veikla.

Kainų padidėjimo mastas (p)

25. Tais atvejais, kada piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi tyrimo bylos duomenų nepakanka įvertinti kainų padidėjimo mastą, laikoma, vadovaujantis *OECD* Gairėmis, kad pažeidimo nulemtu tikėtino kainų padidėjimo procentinė išraiška yra 5 proc.

Trukmė (c)

26. Kada konkrečiu piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi atveju neįmanoma nustatyti kainos padidėjimo tikėtiną trukmę pagal tyrimo bylos duomenis bei tyrėjų, atlikusių tyrimą, vertinimus, tokiais atvejais laikoma, vadovaujantis *OECD* Gairėmis, kad tikėtinas kainos padidėjimas trunka trejus metus.

1.3. Koncentracijos

27. Vienas iš koncentracijų priežiūros tikslų yra neleisti vykdyti koncentracijų, kurioms įvykus galėtų būti padaryta žala vartotojams. Tokio pobūdžio žala gali pasireikšti tiek padidėjusiomis kainomis, tiek blogesne kokybe, tiek ir sumažėjusiomis paskatomis konkuruoti. Kainų padidėjimas yra lengviausiai išmatuojamas koncentracijų poveikio elementas, todėl būtent jis yra laikomas indikatoriumi Konkurencijos tarybos veiklos poveikiui apskaičiuoti.

28. Koncentracijų priežiūros nauda apskaičiuojama vertinant bylas, pirma, kuomet koncentracija yra uždraudžiama siekiant užtikrinti, kad nebūtų sukurta ar sustiprinta dominuojanti padėtis, ar itin apribota konkurencija rinkoje; antra, kuomet ūkio subjektams yra nustatomos sąlygos ir įpareigojimai, pvz., įpareigojimas parduoti dalį turto (atskirą įmonę). Trečia, koncentracijų

priežiūros atnešama nauda taip pat skaičiuojama ir atvejais, kai ūkio subjektai atsiėmė pranešimą apie koncentraciją po to, kai Konkurencijos taryba pateikė jiems prieštaravimus dėl planuojamos koncentracijos remdamasi tuo, kad įgyvendinus koncentraciją galimai būtų sukurta ar sustiprinta dominuojanti padėtis, ar itin apribota konkurencija atitinkamoje rinkoje.

29. Metinis koncentracijos atvejo poveikis vartotojui (eurais) ir visa nauda (eurais) dėl probleminės koncentracijos pagal 28 punktą apskaičiuojama analogiškai kaip ir kartelių atvejais pagal aukščiau nurodytas (1) ir (2) formules, į jas įrašant atitinkamas reikšmes koncentracijos atveju (žr. Priedo 14 ir 15 punktus).

Apyvarta (pajamos) (t)

30. Remiantis *OECD* Gairėmis laikoma, kad neleistinos koncentracijos atveju kainų padidėjimas pasireiškų ne tik koncentracijos dalyvių, bet ir visos rinkos mastu, t. y. vertinimui imama visų rinkos dalyvių apyvarta (pajamos) koncentracijos veikiamoje rinkoje.

Kainų padidėjimo mastas (p)

31. Remiantis *OECD* Gairėmis laikoma, kad neleistinos koncentracijos atveju kainų padidėjimas be Konkurencijos tarybos įsikišimo sudarytų 3 proc.

Trukmė (c)

32. Laikoma, remiantis *OECD* Gairėmis, kad be Konkurencijos tarybos įsikišimo neigiamas koncentracijos poveikis (kainų pakėlimas) trukytų 2 metus.

1.4. Klaidinanti ir neleistina lyginamoji reklama

33. Metodika, aprašyta žemiau, leidžia įvertinti tiesioginę naudą vartotojams, kuri atsiranda dėl to, kad Konkurencijos taryba uždraudžia ūkio subjektui toliau naudoti klaidinančią ir/ar neleistiną lyginamąją reklamą, pažeidžiančią Reklamos įstatymo nuostatas.

34. Vertinama tik finansinė ekonomija vartotojams, bet nėra vertinama kita nefinansinė nauda (pvz., psichologinės žalos ir streso, susijusio su klaidinančia ar neleistina lyginamąja reklama, sumažėjimas) bei kitų netiesioginių kaštų, susijusių su pirkiniu, ekonomija (pvz., nebėra papildomų transportavimo kaštų, susijusių su klaidinančiai reklamuotos prekės atsiėmimu). Be to, nevertinama nauda vartotojams, kai Konkurencijos tarybos darbuotojai įspėja ūkio subjektą ir siūlo nutraukti potencialiai klaidinančią ir/ar neleistiną lyginamąją reklamą, ir ūkio subjektas sutinka ją nutraukti.

35. Tiesioginę naudą vartotojams sudaro išvengta žala dėl Konkurencijos tarybos atlikto tyrimo ir tolesnio reklamos skleidimo nutraukimo. Ši žala vartotojams būtų daroma, jei Konkurencijos taryba nebūtų įsikišusi. Taigi dėl to, kad Konkurencijos taryba atliko tyrimą ir nutraukė įstatymą pažeidžiančius veiksmus, vartotojai nebepatiria žalos dėl tolesnio klaidinimo ir didesnių kainų mokėjimo.

36. Žala, kurios vartotojai išvengė ateityje, pirmiausia vertinama remiantis konkrečiais bylos duomenimis, siekiant nustatyti, kiek sudaro „permokėjimas“ už reklamuotą prekę¹³ ir kiek „permokėtų“ prekių būtų įsigiję vartotojai per numatomą reklamos skleidimo laikotarpį ateityje, jei Konkurencijos taryba nebūtų įsikišusi ir reklamos skleidimas nebūtų nutrauktas¹⁴. Šie duomenys leidžia įvertinti žalą, kurios išvengė vartotojai dėl Konkurencijos tarybos įsikišimo, o kartu ir naudą, kurią atnešė Konkurencijos tarybos veiksmai.

37. Išvengtos žalos dydis (D_f) apskaičiuojamas dauginant žalą, „esančią“ viename reklamuotos prekės vienetu (D) („permokėta“ suma), iš prekės vienetų skaičiaus (N), kurie, tikėtina, būtų buvę parduoti, jei Konkurencijos taryba nebūtų pradėjusi tyrimo ir klaidinanti ar neleistina lyginamoji reklama nebūtų buvusi nutraukta:

$$D_f = D * N \tag{5}$$

38. Tiesioginė nauda vartotojams (B) prilyginama žalai, kurios vartotojai išvengė dėl Konkurencijos tarybos įsikišimo ir tolesnio reklamos nutraukimo (D_f):

$$B = D_f \tag{6}$$

39. Jeigu konkrečios bylos duomenų nepakanka „permokėjimo“ dydžiui D ir atitinkamų prekių vienetų skaičiui N nustatyti, šių parametrų įvertinimui remiamasi ekonometriniais modeliais, sudarytais Konkurencijos tarybos praeities reklamos bylų duomenų pagrindu¹⁵:

$$\lg D = -0,60 + 1,007 * \lg P \tag{7}$$

čia D – „permokėjimas“ (vidutinė žala, vartotojui įsigijus vieną prekę); P - mokėjimo vertė (paprastai tai prekės kaina);

$$\lg N = 2,71 + 0,048 * T * M \tag{8}$$

¹³ Laikoma, kad, pvz., jei buvo reklamuota „pigiausia prekė“, nors konkurentai tą pačią prekę pardavinėjo pigiau, tai skirtumas tarp reklamuotos prekės kainos ir tos pačios ar palyginamos prekės vidutinės žinomų konkurentų kainos, atsižvelgiant taip pat ir į kitus žinomus reikšmingus šių prekių pardavimo sąlygų skirtumus, ir sudarytų „permokėjimo“, arba žalos, tenkančios vienam prekės vienetui, sumą. Pvz., jeigu žemiausia reklamuota kaina buvo 10 Eur, o žinomų konkurentų vidutinė prekės kaina yra 8 Eur, tai žala viename prekės vienetu sudarys 2 Eur. Jeigu buvo reklamuota, kad prekė turi gydomąjį poveikį, tai žalą sudarytų visa už prekę sumokėta kaina (kai ta prekė niekur kitur negali būti naudingai panaudota) arba dalis sumokėtos kainos (kai prekė, nors ir nėra gydanti, visgi gali būti naudingai panaudota kitiems tikslams). Pvz., jei 15 Eur kainuojanti prekė buvo reklamuota kaip gydanti, tačiau iš tikrųjų Konkurencijos tarybai atlikus tyrimą nustatyta, kad gydomojo poveikio prekė neturi, tai žalą sudarys visa prekės kaina (15 Eur). O jeigu prekė nėra visiškai nenaudinga, nors ji ir neturi gydomojo poveikio, tai žalą sudarys prekės kainos dalis, pvz., 7 Eur (8 Eur čia yra panašios, tačiau negydančios prekės, parduodamos konkurentų, kaina).

¹⁴ Nesant kitų įrodymų laikoma, kad visi prekės vienetai, parduodami klaidinančios ar neleistinos lyginamosios reklamos skleidimo laikotarpiu, turi savyje tam tikrą „permokėta“ vertę (žalą vartotojams).

¹⁵ Ekonometriniai modeliai buvo sudaryti išanalizavus ir statistiškai apdorojus duomenis apie prekių mokėjimo vertes, žalą, „esančią“ viename klaidingai reklamuotos prekės vienetu, Konkurencijos tarybos bylose dėl Reklamos įstatymo pažeidimų 2010–2013 m. (40 bylų).

čia N – vidutinis prekės vienetų, nuperkamų esant klaidinančios ar neleistinos lyginamosios trukmei T^{16} ir mastui M^{17} , skaičius; T – klaidinančios ar neleistinos lyginamosios reklamos numatoma trukmė, jei KT nebūtų pradėjusi tyrimo ir tolesnis reklamos skleidimas nebūtų nutrauktas; M – klaidinančios ar neleistinos lyginamosios reklamos numatomas mastas, jei Konkurencijos taryba nebūtų pradėjusi tyrimo ir tolesnis reklamos skleidimas nebūtų nutrauktas¹⁸.

40. Pažymėtina, kad tiesioginė nauda gali būti paskaičiuojama tik tais atvejais, kai reklama vis dar tęsiama, Konkurencijos tarybai pradėjus tyrimą. Priešingai, jeigu reklama yra trumpalaikė ir yra pasibaigusi (nutraukta) iki Konkurencijos tarybos tyrimo pradžios (kas dažniausiai ir būna praktikoje), tokio klaidinančios ar neleistinos lyginamosios reklamos atvejo tyrimas tiesioginės naudos vartotojams neatneša, nes tolesnis klaidinimas nebevyksta. Kita vertus, tokio atvejo tyrimas atneša netiesioginę naudą – reklamos pripažinimas klaidinančia ar neleistina lyginamąja ir baudos paskyrimas atgraso kitus ūkio subjektus nuo panašių reklamų skleidimo ateityje.

2. Netiesioginis Konkurencijos tarybos veiklos poveikis vartotojams

41. Aukščiau išdėstyti principai leidžia įvertinti tiesioginę ekonominę naudą vartotojams, atsiradusią dėl Konkurencijos tarybos veiksmų. Tačiau, kaip minėta, be tiesioginės ekonominės naudos yra ir netiesioginis teigiamas poveikis vartotojui, kuris, be kita ko, pasireiškia per baudų skyrimą ir atgrasomąjį Konkurencijos tarybos sprendimų poveikį.

42. Konkurencijos tarybos skiriamos ūkio subjektams baudos už Konkurencijos įstatymo, taip pat Reklamos įstatymo pažeidimus mokamos į Lietuvos Respublikos valstybės biudžetą. Nors šios baudos nesukuria tiesioginės naudos vartotojams, neatsižvelgti į baudas, kaip į netiesioginę Konkurencijos tarybos suteikiamą naudą vartotojams, būtų neprotinga. Pirmiausia, baudos veikia kaip atgrasantis elementas ūkio subjektams priimant sprendimus dėl kartelio ar kitokio pobūdžio Konkurencijos įstatymo bei Reklamos įstatymo pažeidimo tęsimo ar pradėjimo. Antra, padidėjęs valstybės biudžetas suteikia galimybes investuoti į vartotojams svarbias sritis, net jei jos nėra tiesiogiai susijusios su rinka, kurioje buvo ribojama konkurencija, ar sritimi, kurioje buvo nustatyti Reklamos įstatymo pažeidimai.

43. Atgrasomajam Konkurencijos tarybos veiklos poveikiui yra priskiriami tie atvejai, kai dėl Konkurencijos tarybos įsikišimo tam tikru konkurenciją ribojančios veikos atveju kitus konkurenciją ribojančius veiksmus vykdantys arba juos vykdyti besiruošiantys ūkio subjektai juos nutraukia arba iš esmės pakeičia. Nors atgrasomasis poveikis negali būti vertinamas kaip tiesioginė ekonominė nauda vartotojams, yra manoma, kad atgrasomasis poveikis yra „galbūt svarbiausias konkurencijos priežiūros rezultatas“¹⁹. Nepaisant to, dėl patikimų tyrimų ir rodiklių stokos atgrasomojo poveikio nuo 2017 m. Konkurencijos taryba nebevertina.

¹⁶ Klaidinančios ar neleistinos lyginamosios reklamos trukmė (T) gali įgyti 5 skirtingas reikšmes nuo 1 iki 5: jei trukmė yra mažiau kaip 7 dienos, $T=1$; jei trukmė 7–14 dienų, $T=2$; jei trukmė 15–30 dienų, $T=3$; jei trukmė 31–60 dienų, $T=4$; jei trukmė 60–90 dienų, $T=5$. Paprastai reklamos trukmė nebūna ilga. Jeigu visgi prognozuojama, kad konkreti reklama truks daugiau kaip 90 dienų, numatomų nupirkti prekės vienetų skaičius atitinkamai didinamas.

¹⁷ Panašiai kaip ir trukmė T , klaidinančios reklamos skleidimo mastas M gali įgyti 5 skirtingas reikšmes nuo 1 iki 5: jei mastas labai mažas, $M=1$; jei mastas mažas, $M=2$; jei vidutinis, $M=3$; jei didelis, $M=4$; jei labai didelis, $M=5$.

¹⁸ (7) formulė gali būti naudojama norint paskaičiuoti prekės žala viename reklamuotos prekės vienete (D) („permokėtą“ sumą), esant žinomai prekės mokėjimo vertei (P). (8) formulė gali būti naudojama norint paskaičiuoti nuperkamų prekės vienetų skaičių (N), esant žinomai klaidinančios ar neleistinos lyginamosios reklamos trukmei T ir mastui M .

¹⁹ „The Deterrent effect of competition enforcement by the OFT“, OFT962, November 2007, http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140402141250/http://www.of.gov.uk/shared_of/reports/Evaluating-OFTs-work/oft962.pdf, žiūrėta 2018 03 30.

Bibliografija

1. *A guide to OFT's Impact Estimation Methods*, Office of Fair Trading, July 2010, OFT1250, http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20131101192556/http://oft.gov.uk/shared_oft/reports/Evaluating-OFTs-work/oft1250.pdf, žiūrėta 2018 03 30.
2. *Assessment of the Impact of Competition Authorities' Activities*, Note by Prof. Stephen Davies, OECD, DAF/COMP/WP2(2013)1, [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/COMP/WP2\(2013\)1&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/COMP/WP2(2013)1&docLanguage=En), žiūrėta 2018 03 30.
3. Cohen, M. A., Scheffman, D. T. *The Antitrust Sentencing Guideline: Is the Punishment Worth the Costs?* Journal of Criminal Law 27 (1989 m.).
4. Connor, J. *Price Fixing Overcharges: revised Edition*, rankraštis, Purdue University, 2009 liepa.
5. Davies, Steven, *A Review of OFT's Impact Estimation Methods*, Office of Fair Trading, January 2010, OFT1164, <http://competitionpolicy.ac.uk/documents/107435/107584/oft1164.pdf>, žiūrėta 2018 03 30.
6. *DG Competition Management Plan 2010*, 12 May 2010, žr. http://ec.europa.eu/competition/publications/annual_management_plan/amp_2010_en.pdf, žiūrėta 2018 03 30.
7. Griffin, J. *Previous Cartel Experience: Any Lesson for OPEC?, Economics in Theory and Practice: An Eclectic Approach*, 1989.
8. *Guide to Cost – Benefit Analysis of investment projects*, European Commission, Directorate General Regional Policy, 2008, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/cost/guide2008_en.pdf, žiūrėta 2018 03 30.
9. „Investicijų projektų, kuriems siekiama gauti finansavimą iš ES struktūrinių fondų ir valstybės biudžeto lėšų, rengimo metodika“, Centrinė projektų valdymo agentūra, 2011, http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/cpva/failai/Leidiniai/CPVA_metodinis_leidiny_1.pdf, žiūrėta 2018 03 30.
10. Kemp R., M. Mulder, J. Van Sinderen, NMa Working Papers, *Outcome of NMa activities – A description of the calculation method*, No. 1 October 2010.
11. Levenstein, M., V. Suslow, *What Determines Cartel Success?*, Darbo dokumentas 02-001. Mičigano verslo mokyklos universitetas, 2002 sausis.
12. LR konkurencijos tarybos veiklos ataskaitos, <http://kt.gov.lt/lt/administracine-informacija/veiklos-ataskaitos>, žiūrėta 2018 03 30.
13. *OECD Guide for Helping Competition Authorities Assess the Expected Impact of their Activities*, April 2014, <http://www.oecd.org/daf/competition/Guide-competition-impact-assessmentEN.pdf>, žiūrėta 2018 03 30.
14. *Positive Impact 13/14. Consumer benefits from the OFT's work*, March 2014, OFT1532, http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140402165024/http://oft.gov.uk/shared_oft/reports/Evaluating-OFTs-work/OFT1532.pdf, žiūrėta 2018 03 30.
15. Posner, R.A., *Antitrust Law*. 2nd ed. University of Chicago Press, 2001.
16. *Summary of Cartel Cases Described by Invitees* (CCNM/GF/COMP(2001)4). Paryžius: EBPO, 2001 spalio.

17. *The Deterrent effect of competition enforcement by the OFT*, OFT962, November 2007, http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140402181127/http://www.of.gov.uk/shared_of/reports/Evaluating-OFTs-work/oft962.pdf, žiūrėta 2018 03 30.

18. *The impact of competition interventions on compliance and deterrence. Final Report*, Office of Fair Trading, OFT1391, December 2011, http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140402165036/http://oft.gov.uk/shared_of/reports/Evaluating-OFTs-work/oft1391.pdf, žiūrėta 2018 03 30.

19. Werden, G.J. *The Effect of Antitrust Policy on Consumer Welfare: What Crandall and Winston Overlook*. Darbo dokumentas Nr. EAG 03-2, JAV teisingumo departamentas, 2003 sausis.